

Er du til hård Helvetica eller en grånende Garamond?

Bogstaver har ansigter. Et lille 'e' er et grinende fjæs – det ser man straks. Nogle bogstaver griner mere end andre, nogle er venlige, nogle er kedelige. Nogle er usympatiske, blærede, distanceblændere, og andre er stille væsener med en rolig, simrende autoritet, der som en god gryderet kun bliver bedre med tiden.

Et mismatch mellem ord og skrifttype. Skriften Bodoni er feminin på modebranchemåden – ikke på pølsevognsmåden

Hvis din vin var medicin? Når form fucker med funktion

PART TWO

NETTO

Køb dit tøj hos Part Net-to

Når man arbejder med skrift hver dag, lærer man alfabeterne at kende som personer i et teaterstykke eller en lille landsby. Nogle ligner hinanden, men har dog subtile forskelle, der gør, at man altid foretrækker den ene person frem for den anden. Nogle er på overfladen meget forskellige, men fungerer alligevel godt sammen, fordi de har kemi. Og nogle gider man bare slet ikke være sammen med.

Typografiens mysterier

For knap 25 år siden, da jeg var en nyuddannet grafisk designer med det store kørekort til dækvidt og ridsefjer – til jer unge mennesker: Det er noget gammelt noget fra før computerne blev opfundet. Slå det op! – var der ikke så mange skrifter som i dag. Typografi var ikke en verden, almindelige dødelige kunne trænge ind i. Det var et speciale kun for typografer, skiltemalere og andre særligt følsomme sjæle. Mennesker, der kunne – og kan – bruge uger på at diskutere den korrekte længde på midterstregen i det store E, og som sandelig også kunne få deres møjsommeligt indsamlede viden til at gøre synlige udslag i den verden, disse mennesker formgav. Det var dengang, der var skilte til, som for eksempel gjorde det til en daglig fornøjelse at cykle forbi Kreditforeningen Danmarks bygning på hjørnet af Nørre Farimagsgade og Gyldenløvesgade – bare fordi de kæmpestore røde bogstaver berigede bygningen.

Vi leger med skrift

Hvis almindelige mennesker ville arbejde med skrift i den fjerne fortid i begyndelsen af 1980'erne, var der faktisk kun de små posthussæt, man kunne købe i legetøjsbutikkerne, eller Letraset, som var meget dyre, blå plasticark med gubbebogstaver på. Og i Letrasets udvalg valgte alle mennesker af en eller grund altid Helvetica. Det gjorde, at jeg som studerende svor, at jeg *aldrig* ville lave et projekt, der involverede den skrift – og jeg har holdt mit ord!

Desktop-revolutionen

Computerne vendte op og ned på den verden, som på alt andet. I dag kan enhver, der skriver et dokument i Word eller andre programmer, skabe en typografisk komposition ud af sin tekst. Det er ikke alle, der gør det, men muligheden foreligger. En standard-pc kommer med en række præinstallerede skrifter – nutidens svar på Letraset-arket. Ingen vælger disse skrifter som aktive tilvalg, men de bliver brugt, fordi de er der.

Derfor har alle også lagt lidt mærke til, at det ikke er ligegyldigt, hvilken skrift man vælger til hvad. En nekrolog sat op i Comic Sans mister noget af sin alvor, og en invitation til et rave-party i for eksempel Times New Roman har også udseendet imod sit budskab. Skriftsnit – eller fonte, som det kaldes i dag – har nemlig personality.

Persona-a-a-ality

Ikke alle kender skrifterne godt nok til en finkornet vurdering af deres styrker og svagheder, derfor denne lille vejviser til skrifttypernes personlighed.

Der bliver dagligt sendt hundredevis af nydesignede skriftsnit på markedet, men dels er det nærmest umuligt at holde sig orienteret, og dels er de nyudviklede fonte selv i dag variationer over en række kendte temaer. Jeg har derfor baseret listen på skrifternes urformer. Den nysgerrige læser kan så overføre bemærkningerne til disse fonte til de nymodens, der ligner temmelig meget.

Som alt andet smagsdommeri er denne guide baseret på mine egne idiosynkrasier. Der findes dygtige mennesker, der mener noget andet end jeg, og det er helt fint – dette er kun en vejledning.

Med eller uden fødder

Grundlæggende falder skriftsnit i to hovedkategorier: Dem med fødder og dem uden. Dem med fødder hedder under et antikvaskrifter, og dem uden fødder kalder man grotesker. Navnene er mærkelige, men det fører for vidt at forklare om dem her.

Både antikvaskrifter og grotesker kan underinddeles i en række kategorier, hvor især de befodede skrifter har en række vigtige kategorier: Nyantikvaen, der er spids og stikkende, og egyptiennen, der har kasseformede fødder og derfor også nogle gange på engelsk hedder “slab-serif”.

Hvor kommer skrifterne fra?

Den oprindelige formgivning af vores skriftsnit går tilbage til renæssancen – og derfra helt tilbage til det gamle Rom – men det er en alt for lang historie at begynde på her. Det er imidlertid vigtigt at forstå, at antikvaskrifterne under ét baserer sig på den formgivning, de første bogtrykkere i Frankrig og især i Venedig fandt frem til i løbet af 1500-tallet.

Det væsentligste, når man taler om en skrifts personlighed, er derfor først og fremmest den skillelinje, jeg nævnte ovenfor: Antikvaskrifter udtrykker tradition, historie og lærdom, og derfor er de bedst at bruge til bøger, afhandlinger og officielle dokumenter.

Samtidig er det også stadig en kendsgerning, at den formgivning, de dygtige mennesker fandt frem til, gør satsbilledet eminent økonomisk og letlæseligt. Fødderne gør det nemmere at danne linjer og ordbilleder, og det er derfor meget behageligere at læse store tekstmængder sat med en antikvaskrift i forhold til en grotesk. Grotesker tilhører det 20. århundrede og signalerer derfor stadig modernitet og nutid.

Forklaringen på, hvorfor sætningen, som er brugt i eksemplet på skrifterne, lige præcis lyder 'The quick brown fox jumps over the lazy dog', er, at den rummer alle alfabetets bogstaver – undtagen æ, ø og å, naturligvis.

Antikvaskrifterne

Inden for antikvaskrifternes verden er der mange små forskelle. Et historisk overblik med de ældste først kunne lyde sådan her:

Garamond

Garamond er klassikeren over dem alle. Den er som en pæn, velklædt herre ved et middagsselskab. Altid korrekt og venlig, faktisk ikke kedelig, men mest af alt tryk at være sammen med. Her er ingen fare for pludseligt fuldskab eller flæben.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Garamond

Caslon

En lidt yngre antikvaskrift som Caslon har lidt mere personlighed. De yngre antikvaskrifter er generelt mere urolige i kanten og derfor mere interessante, hvis man vil opnå et bestemt udtryk. Caslon er for eksempel fremragende til sørøverromaner. Der er noget Jolly Roger over den lidt hårde sværtning, en Caslon altid får.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Caslon

Baskerville

Caslons lillebror, Baskerville, er tør på en meget britisk måde. En lidt kedelig professortype og mere feminin end den klart maskuline Caslon.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Baskerville

Nyantikvaskrifterne

Historisk kommer nu de skrifter, vi kalder nyantikvaskrifterne, med Didot og Bodoni som de mest fremtrædende. De to skrifter er, som navnene antyder, henholdsvis fransk og italiensk, og man fornemmer straks, at vi er i et mere varmt klima end de meget engelske skrifter, jeg omtalte før.

Bodoni

Bodoni er stadig en meget brugt skrift i dag, når man vil udtrykke stil og finesse. Den er knastør, men samtidig elegant og derfor feminin på modebranchemåden. Eksempelvis *ALT for damerne* bruger typisk nyantikvaskrift til sit navnetræk, og Bodoni bliver stadig i dag brugt til dyrt tøj, parfume, ure og andre luksusprodukter i en grad, så den er selve indbegrebet af en elegant, nærmest lapset typografi. Prøv at skrive “RØDE PØLSER” med en Bodoni – det går slet ikke.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Bodoni

Egyptienne-skrifterne

Næste gruppe er egyptienneskrifterne. Skrifter, der blev udviklet for at kunne lave kraftigt sværtede plakater og overskrifter, og som derfor også associeres med den industrielle revolution og det vilde vesten, fordi det var i midten/slutningen af 1800-tallet, at de havde deres storhedstid.

POLITIKEN står med en egyptienne – oprindeligt tegnet af den danske tegner Ib Andersen. En egyptienne er en kraftfuld og lidt uraffineret skrift. En skrift, der dunker dig på ryggen og siger gamle

dreng, men ikke en pjattet skrift som de nymodens grotesker. Egyptiennen er mere til cigar og whisky end til diskomusik. Egyptienneskrifterne hænger godt sammen med maritime temaer og kan faktisk også godt bruges til at skrive om bagning. Clarendon er navnet på den nok mest brugte egyptienne.

**The quick brown fox
jumps over the lazy dog**

Clarendon

Rockwell

En særlig moderne hybrid er skriften Rockwell, som må karakteriseres som en egyptienne på grund af fødderne, men som har meget til fælles med groteskerne i sin øvrige formgivning. Naturligt nok er Rockwell særligt elsket i Amerika, fordi den har noget af amerikanernes overrumplende og uslebne ligefremhed. Den er velegnet til overskrifter i teknisk litteratur, til retrotryksager og til sport.

**The quick brown fox
jumps over the lazy dog**

Rockwell

Groteskerne

Groteskerne opstår som en udløber af rationalitetens og det modernes gennembrud. Skriftformgivere begyndte at spørge sig selv: "Hvad skal vi med de fødder? Er de ikke bare tilovers og en overflødighed?" Derfor er groteskerne i dag stadig knyttet til det moderne, nyhedsstrømmen og alt, der skal slå hårdt. For eksempel bruger alle formiddagsaviser grotesker til overskrifter. Prøv at skrive ordet 'mord' med Times New Roman og bagefter med Impact, så forstår du, hvad jeg mener.

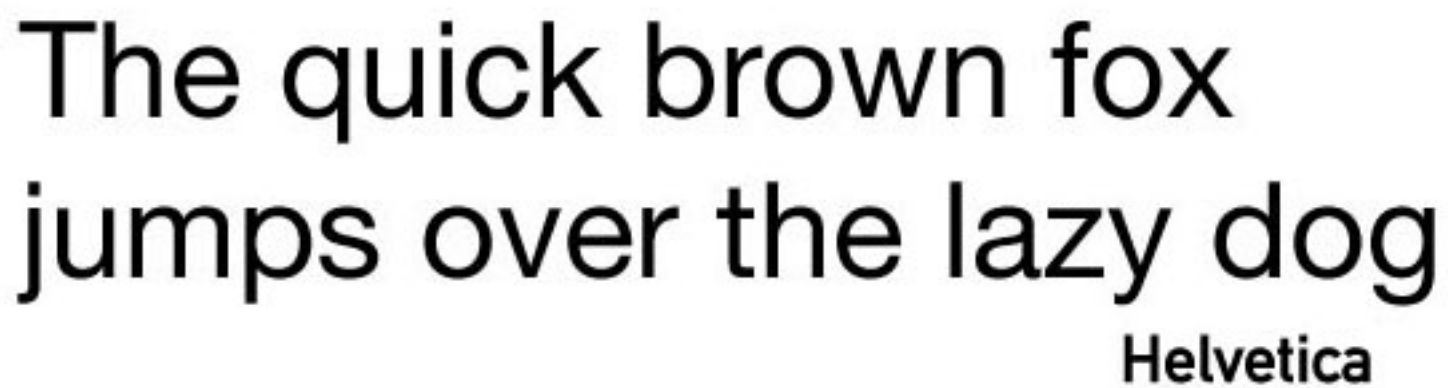
Helvetica

Som nævnt ovenfor var Helvetica i begyndelsen af 1980'erne ude i kulden blandt seriøse typografer.

Man brød sig ikke om de underlige detaljer i det store G for eksempel og fandt i det hele taget Helvetica for uambitiøs, slap og kort sagt kedelig. I stedet foretrak vi den store typograf Adrian Frutigers frembringelser, især Univers og den selvopkaldte Frutiger, som jeg vender tilbage til. I 1985 kunne man næsten ikke åbne en tryksag designet af en af Danmarks fremmeste designere uden at se Frutigers grinende ansigt.

Men altså Helvetica. Fra at være ugleset supermarkedsbrød er den nu i den absolutte superliga blandt populære fonte – og sidste år kanoniseret i endnu højere grad, da selveste Jony Ive gjorde Helvetica Neue Ultralight til Apples officielle font.

Helvetica har den fordel, at den findes i et utal af bredder og vægte, så man kan lave hele tryksager og store kompositioner ved hjælp af det samme skriftsnit. Men Helvetica er stadig lidt keeeedelig. Det er fint nok, at skriften træder i baggrunden og overlader scenen til budskabet, men i tilfældet Helvetica får man ikke meget form for pengene. Helvetica er en glimrende skrift til medicin, tv-programmer, brugsanvisninger og lignende småsøvndyssende opgaver.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Helvetica

Univers

Så er der straks mere form og personlighed i en Univers. Univers er som Helvetica også designet til at udgøre en hel familie med alle slags vægte og bredder i et samlende system. Den er smukkere formgivet end Helvetica og har et letløbende satsbillede selv i større tekstmængder. Univers kan derfor også bruges til andet end teknisk litteratur. Univers er *også* lidt kedelig. Til festen står Univers og Helvetica ovre i hjørnet og nørder sammen, men onkel Univers vil trods alt godt danse, når du byder ham op. Univers er en trofast ven og en rar schweizerkniv. Nogle mennesker finder den uendeligt kedelig, men jeg har altid syntes, at den smiler lidt mere end Helvetica, der som personlighed er næsten støjende tavs.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Univers

Frutiger

Et andet af Adrian Frutigers store hits er skriften Frutiger, der som også nævnt var en af 1980'ernes modeskrifter. Frutiger er en intellektuel skrift med en lidt bredere og mangefacetteret personlighed end megasystemerne Univers og Helvetica. Det kan være rart med en skrift, der ikke bare ligner baggrund. Frutiger er desuden god til længere tekstmængder, fordi de lodrette afskæringer på bogstaverne er med til at bygge stærke tekstlinjer. Endelig har Frutigers lille e det bredeste grin af de meget brugte grotesker.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog
Frutiger

Futura

En tysk grotesk fra 1927. Futura er meget påvirket af Bauhaus-traditionen, hvor primærformer spillede en stor rolle. Derfor er det store O cirkelrundt, det store A er en trekant og så videre. Futura har stadig masser af kant og var i mange år en yndlingskrift for grafikere, designere og hipstere af alle slags. Reklamebranchen har elsket Futuras kombination af elegance og punch. Den fede Futura er saftig som sort lakrids, mens den helt tynde er sprød som et sukkergitter. Det gør Futura velegnet til cool og sensuelt design som for eksempel Chanel – Channels oprindelige logo er tegnet af Coco selv, men det ligner meget Futura. Som personlighed er Futura indbegrebet af cool: Stenhård, men med små menneskelige skævheder, der trods alt gør den til at holde ud.

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER THE LAZY DOG

Futura

Gill Sans

Gill Sans er grafikernes grotesk. En grotesk tegnet med antikvaens elegance og linjeføring. Gill har desuden taget sine bogstavbredder direkte fra de gamle romerske kapitæler, hvilket giver den ro og monumentalitet på trods af den uformelle kvalitet, en grotesk har indbygget i sig. En Gill er på den måde det bedste af alle verdener og er da også tegnet i England, hvor skriftformgivning generelt har et meget højt niveau. Gill kan kort sagt bruges til alt – måske med undtagelse af teknik. For eksempel ville den være dårlig på en håndmikser. En Gill er som din kusine fra landet – supersød, men ikke så sexet. Altid flink og klar til at stille op til hvad som helst.

The quick brown fox
jumps over the lazy dog

Gill Sans

DIN

En variant af groteskerne er de tekniske fonte, der opstod i begyndelsen af det tyvende århundrede som led i industrialiseringen. Tyskerne førte an med standardiseringen, og allerede i 1931 offentliggjorde Deutsche Industrie Norm skriften DIN 1451 Engschrift, der skulle bruges på jernbaner, til skiltning og tekniske tegninger. DIN-skriften har været meget indflydelsesrig fra 1980'erne og frem. Da computeralderen kom, virkede den radikale standardisering spændende og fremmedgjort på samme tid – noget, der passede godt til 80'ernes spleen. DIN og dens enkle linjeføring bruges også på mange websites, der skal se tekniske ud. DIN er den ultimative professorskrift – den vil helst bare have lov til at passe sig selv.

The quick brown fox jumps over the lazy dog

DIN 1451

Eurostile

En anden variant af de teknisk inspirerede skrifter er Eurostile og dens forgænger Microgramma. Begge er fra 1960'erne og er designet som tekniske skrifter, inspireret af den tids teknologibegejstring og optimisme. De rundede hjørner minder om 1960'ernes tv-skærme, og fordi de også rummer en besnærende sensualitet blev skrifterne øjeblikkeligt favoritskrifter til science fiction-litteratur og avanceret teknisk litteratur. Eurostyle kan bruges til tidlig tresser-retro, men er også stadig meget brugt til at blødgøre kedelig officiel information. Som personlighed er Eurostile sjov, sofistikeret og helt klart med på en fest.

THE QUICK BROWN FOX
JUMPS OVER THE LAZY DOG

Eurostile

Hybriderne

Der findes så mange skrifter, så jeg kunne blive ved og ved. Men tiden og pladsen får mig til at stoppe gennemgangen her. Dog skal lige nævnes nogle af de hybrider, som er opstået og har vundet popularitet, selvom de ikke falder i nogle af de gængse kategorier. Med hybridskrifter er det som med mange andre eksperimenter inden for faste former – de kan virke sjove en tid, men så bliver man alligevel træt af dem. En dag vil vi heller ikke længere synes, det er sjovt, at der skal lakrids i al fin mad.

Peignot

En skrift, man kan nævne her, er Peignot. Egentlig ikke en hybrid, men en totalt egensindig skrift, der i sine små bogstaver blander almindelige små bogstaver med små udgaver af store bogstaver. Den er udformet af den brillante plakattegner Cassandre i 1937 og baseret på de skrifter, han selv udviklede til sine plakater. Og netop fordi den er så egensindig, signalerer den næsten udelukkende Art Deco.

Peignot kan bruges på Gatsby-retro (selvom tiden ikke passer), på natklubber og filmplakater – men ikke på seriøs kommunikation. For eksempel er det intet mindre end en typografisk skandale, at vores helt eget Statens Museum for Kunst bruger skriften – hugget i granit gudhjælpemig – ved indgangen mod Georg Brandes Plads.

Optima

Optima er en anden hybrid. Den forsøger at kombinere en klassisk kapitælskrift med en grotesk ved at fjerne serifferne og lade stammerne bue svagt udad i stedet. Skriften har opnået ret stor popularitet, når man gerne vil kombinere noget klassisk med noget moderne, men den er og bliver en bastard. Som personlighed er den venlig, men desværre blind. Og den ødelægger stort set alle sammenhænge, den optræder i.

THE QUICK BROWN FOX
JUMPS OVER THE LAZY DOG
Optima

Meta

Endelig må vi omtale 1990'ernes mest brugte skrift, det tyske misfoster Meta – et navn, der lægger op til vitser, som involverer en livsfarlig sygdom. Skriften ligner ikke noget andet. Den er opstået som et oprør mod Helveticas uniformerede kedelighed, og derfor har den indbygget en række unoder med knækkede stammer, mærkelige rundinger og blanding af forskellige formgivningstraditioner. Den er som en anmassende gæst, der møder op med en blinkende butterfly til et middagsselskab, og den sjove hat er bare blevet trættere og trættere siden halvfemserne, hvor skriften blev enormt populær blandt unge designere, fordi den var anderledes. I dag er den heldigvis glemt – mens Helvetica bare tøffer derudad.

Your typography

Hermed slutter denne lille rundtur i skrifternes personlighed. Meningen med denne korte guide er at åbne for læsning og forståelse af skrifternes personlighed. Prøv selv at lege med dit fontbibliotek. Skriv det samme ord med forskellige skrifter og tænk over, hvornår det er rigtigt.

Jeg har med vilje holdt mig væk fra Windows' arsenal af mere eller mindre sløjt formgivende skrifter. De er alle varianter af en eller flere af de typer, jeg nævner ovenfor, og om du bruger Ariel eller Verdana gør ikke den store forskel. Husk blot en ting: Comic Sans er et no go til alt andet end invitationer til børnefødselsdage. Og det uanset, hvad andre prøver at bilde dig ind.

Redaktionens kommentar: Skriftypen i denne artikel er Georgia. Ifølge Holger er Georgia typografiens svar på pulverbudding. En skrift, der var med i Windows' "Font Pack" helt tilbage i 1996. Den er designet til at være en "Verdana med fødder" og har i sin formgivning mange træk der minder om Times New Roman. En læsbar webskrift - grangiveligt, men samtidig en skrift, der er lige så oplevelsesrig som en sommersøndageftermiddag på sofaen.